

**Київський національний університет імені Тараса  
Шевченка Географічний факультет  
Кафедра землезнавства та геоморфології**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ  
ДО ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ  
БАКАЛАВРА  
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)**

**для студентів першого (бакалаврського)  
рівня вищої освіти  
галузі знань 10 “Природничі науки”  
спеціальності 106 “Географія”  
освітньої програми “Природнича географія”**

**Київ -2023**

**Методичні рекомендації до підготовки кваліфікаційної роботи бакалавра  
/ Укл. Н.М. Погорільчук, С.Ю. Бортник, О.В. Ковтонюк., Київ, 2023. 31 с.**

Методичні рекомендації містять загальну характеристику кваліфікаційної роботи бакалавра, етапи її підготовки, вимоги до написання, оформлення та захисту. Призначені для здобувачів освіти за ОПП «Природнича географія» бакалаврського рівня спеціальності 106 «Географія».

Рецензенти: Стецюк В.В., доктор географічних наук, професор кафедри землезнавства та геоморфології Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Герасименко Н.П., доктор географічних наук, професор кафедри землезнавства та геоморфології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рекомендовано до видання Вченою радою Географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 9 від 16 березня 2023 року).

## ВСТУП

Написання кваліфікаційної роботи є завершальним етапом здобуття першого бакалаврського рівня вищої освіти. Кваліфікаційна робота бакалавра – це закінчена розробка науково-дослідного або прикладного спрямування, метою якої підтвердження рівня теоретичної і практичної підготовки майбутнього фахівця, його загальнонаукового кругозору та спеціальних компетенцій, вміння організовувати та проводити науково-дослідну роботу. Як правило, вона виконується за матеріалами, які були зібрані впродовж виробничої практики й опрацьовувалися у камеральних або лабораторних умовах. Під час її написання студенти повинні виявити вміння збирати і аналізувати первинну інформацію (фактичний матеріал польового, статистичного, картографічного характеру), аналізувати та критично оцінювати досвід попередніх досліджень, вміння застосовувати сучасні методи дослідження за напрямком підготовки, визначати актуальність теми, завдання та практичну значущість роботи. Усі ці знання та вміння мають бути продемонстровані на прикладі вирішення конкретного наукового завдання (проблеми), що сформульована у темі бакалаврської роботи.

Запорукою успішного написання та захисту кваліфікаційної роботи є успішне опанування дисциплін ОПІ “Природнича географія” протягом 1-4 курсів. На підготовку та написання роботи у навчальному плані ОП “Природнича географія” відводиться 180 годин (3 кредити) самостійної роботи.

Методичні рекомендації мають на меті допомогти студентам при підготовці, виконанні та захисті кваліфікаційної роботи бакалавра з природничої географії напрямку природоохоронна справа та геотуризм.

Написання кваліфікаційних робіт бакалавра у Київському національному університеті (КНУ) імені Тараса Шевченка регламентується чинним законодавством та нормативними документами університету, зокрема: Законом України “Про вищу освіту”, Положенням про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, введеного в дію Наказом Ректора від 11 квітня 2022 року за № 170-32.

Кваліфікаційна робота бакалавра має продемонструвати професійні навички студентів у галузі природничої географії. В процесі її підготовки у здобувачів формуються, зокрема такі **загальні та фахові компетентності**:

- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 2);
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК 3);
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій (ЗК 5);
- здатність до проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК 6);
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 7);

- Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства. (СК 2);
- здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних та програмних засобів у польових і лабораторних умовах (СК 3);
- здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні сфер ландшафтної оболонки (СК 4);
- здатність аналізувати склад і будову геосфер на різних просторово-часових масштабах (СК 5);
- здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання (СК 6);
- самостійно досліджувати природні матеріали та статистичні дані (у відповідності до професійного спрямування) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і презентувати результати (СК 8).

## **ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА**

Успішне виконання кваліфікаційної роботи бакалавра залежить від правильної організації її підготовки та написання, а також дотримання основних вимог, що висуваються до даного типу робіт. Важливим моментом раціональної організації роботи є вміння правильно розподілити час та чітко усвідомлювати алгоритм написання кваліфікаційної роботи бакалавра.

Написання бакалаврської роботи умовно можна поділити на три етапи: підготовчий, основний та заключний. Кожний з них складається із ряду послідовних кроків.

### **Підготовчий етап.**

1. Вибір теми, її осмислення і обґрунтування; обов'язкове узгодження формулювання теми із науковим керівником; затвердження її на засіданні кафедри.
2. Формулювання об'єкту, предмету, мети та завдань роботи.
3. Складання попереднього плану роботи та узгодження його із науковим керівником.
4. Складання робочої картотеки літератури.

### **Основний етап.**

1. Опрацювання літературних, картографічних, інформаційних та статистичних джерел з теми роботи.

2. Написання тексту роботи згідно з її структурою, оформлення ілюстративного матеріалу.

3. Написання вступу і висновків.

4. Подання чорнового варіанту роботи науковому керівнику для перевірки у встановлені терміни; у разі необхідності доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника.

5. Оформлення чистового варіанту роботи згідно вимог, що висуваються до бакалаврських робіт.

6. Перевірка роботи на предмет академічного плагіату. У разі необхідності доопрацювання текстової частини.

### **Заключний етап.**

1. Отримання відгука наукового керівника на кваліфікаційну роботу бакалавра.

2. Попередній захист роботи на кафедрі.

3. Подання роботи на рецензування (рецензентами можуть виступати викладачі кафедри землезнавства та геоморфології, інших кафедр географічного факультету КНУ або співробітники інших установ та організацій, що є фахівцями з проблематики бакалаврської роботи).

4. Підготовка доповіді та презентації роботи.

5. Процедура захисту роботи.

### **Вибір та формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра.**

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра за професійним спрямуванням має бути обрана студентом та після узгодження з науковим керівником, затверджена на засіданні кафедри та вченій раді географічного факультету не пізніше, як правило, перед початком останнього семестру (але не пізніше як на початку останнього семестру). Для цього студентом подається на кафедру відповідна заява (Додаток А).

Тематичне спрямування дослідницьких напрямів з природничої географії можна диференціювати на декілька типів:

- *робота теоретичного характеру* – передбачає обрання певної наукової проблематики, що стосується дискусійних питань природничої географії, природоохоронної справи, теоретико-методологічного підґрунтя розвитку геотуризму;

- *робота методичного характеру* – має на меті огляд новітніх методик оцінки геотуристичного потенціалу територій, методів проєктування, просторового планування та оцінювання об'єктів природно-заповідного фонду тощо;

- *робота регіонального характеру* – присвячена вирішенню наукового завдання, що стосується конкретних територій, їх природоохоронної цінності, геотуристичного потенціалу, розробки туристичних природопізнавальних маршрутів тощо. Відтак у назві обов'язково має бути прописана територія дослідження. Для робіт природничогеографічного

спрямування варто уникати назв одиниць територіально-адміністративного поділу, а краще використовувати назви орографічних областей, одиниць фізико-географічного районування тощо;

- *робота прикладного характеру* – передбачає вирішення конкретного завдання, що має прикладне значення, зокрема оцінку екологічних ризиків та можливостей прогнозування розвитку процесів та явищ; створення картографічного продукту тощо.

При обранні теми роботи студенту належить враховувати його обізнаність з обраним питанням, усвідомлювати мету (кінцевий результат), а також пам'ятати, що бакалаврська робота є самостійним науковим дослідженням. Перевага завжди надається тій темі, при розробці якої студент може виявити максимум особистої творчості.

Тема повинна бути сформульована чітко та лаконічно, із зазначенням головної проблеми, на вирішення якої спрямована робота. Бажано не обирати занадто об'ємні проблеми, а сконцентруватися на вужчих питаннях. Робота повинна виконуватись самостійно, компіляція та реферування не допустиме.

Орієнтовний перелік дослідницьких напрямів для формулювання тем кваліфікаційних робіт бакалавра наведений у Додатку Б.

**Наукове керівництво кваліфікаційною роботою бакалавра.** Науковий керівник кваліфікаційної роботи бакалавра надає допомогу студенту у формулювання теми, складанні плану дослідження, доборі необхідних матеріалів; рекомендує різноманітні інформаційні джерела за обраною темою; систематично надає консультації, за необхідності організовує консультації з іншими викладачами закладу освіти, контролює протягом всього періоду графік виконання ним роботи, її якість та своєчасність виконання, а також інформує завідувача кафедри про хід підготовки роботи до захисту; визначає готовність бакалаврської роботи до захисту, надає свій відгук та присутній під час прилюдного захисту.

Не допускається виконання бакалаврської роботи без попереднього узгодження теми з науковим керівником та затвердження її на засіданні кафедри та вченої ради географічного факультету.

## **ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА**

Кваліфікаційна робота бакалавра за професійним спрямуванням повинна досліджувати актуальну тему та мати самостійний дослідницький характер.

Показниками якості виконаної кваліфікаційної роботи бакалавра є:

- Наукове обґрунтування основних положень роботи;

- Послідовність і логічність викладення матеріалу;
- Самостійність та оригінальність роботи;
- Наявність результатів власного дослідження;
- Рівень сформульованих висновків;
- Виразність, термінологічна і мовна грамотність роботи;
- Якість бібліографії та оформлення;
- Рівень презентації роботи на захисті.

Кваліфікаційна робота бакалавра даної освітньої програми покликана підтвердити рівень освіти студента не лише шляхом виявлення фахової підготовки у сфері природничої географії, природоохоронної справи та геотуризму, а і його загальний освітній рівень, зокрема обізнаність у сучасних напрямках розвитку науки та техніки, вміння викладати свої думки науковою мовою, використовувати комунікаційні та інформаційні технології, дотримуватися принципів академічної доброчесності.

**Стиль кваліфікаційної роботи бакалавра.** Кваліфікаційна робота бакалавра повинна бути написана грамотною українською мовою у науковому стилі. Текст, написаний у науковому стилі мовлення, має бути ясным і доступним, розбитим на логічні блоки – змістовні та послідовні.

Основними ознаками наукового стилю є: зрозумілість, логічність і послідовність, точність, абстрагованість і узагальненість, об'єктивність. Науковий стиль передбачає ретельний підбір і використання слів у їх прямому значенні, широке вживання термінів, графічної інформації та спеціальної лексики.

Мовні засоби наукового стилю мають забезпечити точне розкриття теми та чітку послідовність думок:

- однозначність уживання слів: багато термінів, таблиць, інформативних схем та графіків, цитати, посилання, наукова фразеологія (стійкі термінологічні сполучення);
- чітка структуризація тексту – речення мають бути інформативними, а перехід від однієї фрази до іншої – логічними і «непомітними»;
- відсутність суб'єктивної та мінімізація особистої думки (майже не вживається займенник «я» та дієслова у першій особі однини). Вживаються такі словосполучення: «вважають, що ...», «розглянемо питання ...», «звертає на себе увагу той факт, що ...».
- мінімізація експресії, відсутність емоційності: переважна форма оцінки – констатація ознак, що притаманні певному об'єкту або явищу.

Для робіт географічного спрямування обов'язковим є використання якісної картографічної інформації, запозиченої із перевірених джерел або власно створеної.

**Дотримання принципів академічної доброчесності.** Стаття 42 Закону України “Про освіту” визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка керівними документами, що регулюють питання політики, стандартів та процедури дотримання академічної доброчесності, є Статут університету, Положення про організацію освітнього процесу у КНУ та Етичний кодекс університетської спільноти.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Головним порушенням принципів академічної доброчесності під час написання кваліфікаційної роботи бакалавра за професійним спрямуванням є академічний плагіат.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових/творчих результатів, що здобуті іншими особами, як результатів власного дослідження/творчості та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства. Основними видами академічного плагіату є:

- видання виконаної іншим автором роботи за свою без внесення в неї змістовних змін, а також навмисні текстові спотворення - заміна символів в тексті (кириличні символи на латинські і навпаки тощо) з метою укриття запозичення;
- дослівне копіювання фрагментів тексту або його дослівний переклад українською з іноземної (від фрази до набору речень) без належного оформлення цитування;
- внесення незначних правок у скопійований матеріал (перефразування речень, зміна порядку слів у них, нумерації формул, графіків, малюнків тощо) та без належного оформлення цитування;
- компіляція - створення значного масиву тексту без самостійного вивчення проблеми, шляхом копіювання тексту із низки джерел без внесення



в нього правок, з посиланням на авторів та «маскуванням» шляхом написання перехідних речень між скопійованими частинами тексту;

- парафраза - переказ своїми словами чужих думок, ідей або тексту;
- відтворення в тексті наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за якими саме безпосереднім джерелом наведена цитата.

З метою запобігання академічному плагіату в КНУ створюється система профілактичних заходів, зокрема для забезпечення належного рівня випускних кваліфікаційних робіт бакалавра перед захистом на екзаменаційній комісії здійснюється організація їх перевірки на наявність плагіату автоматизованими програмами.

Кваліфікаційну роботу, схвалену науковим керівником, студент не пізніше, ніж *за два тижні до захисту* в електронному вигляді надсилає методисту кафедри для перевірки на плагіат. Науковий керівник роботи, здійснює експертну оцінку роботи з урахуванням звіту подібності, робить у довідці про оригінальність роботи свій висновок і додає до кваліфікаційної роботи. Якщо робота допускається до захисту, то здійснення заходів з перевірки на академічний плагіат вважається завершеним.

Для випускної кваліфікаційної роботи бакалавра рекомендовано наступну шкалу оцінки (табл.1).

*Таблиця 1*

### **Шкала оцінки рівня оригінальності бакалаврської роботи**

<b>Відсоток оригінальності твору</b>	<b>Рівень оригінальності твору</b>	<b>Рекомендована дія</b>
Понад 80%	Високий	Текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням. Допускається на розгляд ЕК
60-79%	Задовільний	Наявні окремі ознаки збігів. Слід пересвідчитися у правильності цитувань. Допускається до розгляду ЕК за рішенням наукового керівника.
40-59%	Середній	Наявні ознаки запозичень. Матеріал може бути прийнятий за умови доопрацювання тексту з обов'язковою повторною перевіркою на оригінальність доопрацьованого тексту
Менше 40%	Низький	Наявні істотні ознаки запозичень. Матеріал до розгляду не приймається

Виявлені у тексті роботи запозичення вважаються правомірними, якщо вони є:

- власними назвами, назвами географічних об'єктів, одиниць фізико-географічного, геоморфологічного та ін. районування, назвами установ;
- усталеними словосполученнями, що характерні для певної сфери знань;
- належним чином оформлені цитування;
- самоцитуванням (фрагментами тексту, що належать авторові твору, опубліковані або оприлюднені в електронній формі ним і інших виданнях);
- сталими методиками розрахунку характеристик, показників тощо.

Довідка про автоматизовану перевірку кваліфікаційної роботи бакалавра на плагіат додається до відгуку керівника, зберігається і є обов'язковою для допуску студента до захисту роботи перед ЕК.

## СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Кваліфікаційна робота бакалавра повинна містити такі обов'язкові структурні елементи, як: титульний аркуш, реферат, зміст, вступ, розділи (кількість розділів, наявність підрозділів та пунктів залежить від теми роботи, рекомендовано 3-4 розділи), висновки, список використаних джерел, додатки (за потребою).

**Титульний аркуш** бакалаврської роботи оформлюють згідно зразка, наведеного у Додатку В. Титульний аркуш включає:

– назву міністерства, якому підпорядковано навчальний заклад (Міністерство освіти і науки України); назву навчального закладу (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); факультету та кафедри, на якій навчається студент (Географічний факультет, кафедра землезнавства та геоморфології), що подаються послідовно в окремих рядках (перше слово – з великої літери) у верхній частині аркуша з вирівнюванням по центру;

– індекс УДК, який відображує конкретну тему бакалаврської роботи та складається за існуючими правилами його формування (самостійно визначити індекс УДК можна за покликанням <http://www.udcsummary.info/php/index.php?lang=uk>);

– назву роботи;

– відомості про рівень вищої освіти (перший (бакалаврський), шифр та найменування галузі знань (10 – Природничі науки), спеціальності (106 – Географія), назву освітньої (освітньо-професійної) програми («Природнича географія»);

– вихідні дані про студента (прізвище, ім'я, по батькові, курс) та наукового керівника бакалаврської роботи із зазначенням наукового ступеня, вченого звання, прізвища, імені, по батькові останнього;

– відомості про допуск роботи до захисту (роботу візує завідувач кафедри);

– місто, де було підготовлено роботу, та рік її завершення (наприклад, Київ–2023).

На титульному аркуші кваліфікаційної роботи бакалавра в окремому рядку вище індекса УДК обов'язково зазначається «На правах рукопису».

В *рефераті* коротко та послідовно подається сутність і результати проведеного дослідження. Максимальна кількість слів тексту реферату (без ключових слів) складає 200, що орієнтовно відповідає 1800 друкованим знакам з пробілами. Ключові слова (5–6 слів / словосполучень), що виносяться в окрему позицію, обов'язково повинні бути в тексті реферату. Усі ключові слова мають бути використані у рефераті. Приклад оформлення реферату з ключовими словами подано у додатку Г.

Далі за потреби наводиться *перелік умовних позначень, символів, одиниць*. Такий перелік є доцільним, якщо роботі використано специфічну термінологію, маловідомі скорочення, нові символи та ін. Їх перелік друкується двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять, наприклад, скорочення, а праворуч – пояснення до нього.

*Зміст* розташовують після реферату або списку скорочень. Він містить назву структурних елементів роботи та відповідну нумерацію сторінок, з яких вони починаються, зокрема вступ, розділи, підрозділи, висновки, список використаної літератури та джерел, додатки. Зразок оформлення змісту подано в додатку Д.

*Вступ* є важливим елементом бакалаврської роботи, оскільки в цілому створює уявлення про її зміст та якість виконання. Орієнтовний обсяг вступу – 3-4 сторінки. Обов'язковими компонентами вступу є наступні:

▪ *Актуальність теми*, яка обґрунтовує доцільність даної роботи, відповідність теми сучасним потребам, підкреслює невирішені проблемні або дискусійні питання, на розв'язання яких і буде спрямоване дослідження;

▪ *Об'єкт дослідження* – частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню. Наприклад, природні об'єкти, процеси, явища, об'єкти природно-заповідного фонду різних категорій, геотуристичні об'єкти тощо. Об'єкт дослідження тісно пов'язаний із предметом.

▪ *Предмет дослідження* – це різноманітні властивості, характеристики, ознаки об'єкту дослідження; закономірності процесів, причинно-наслідкові зв'язки і впливи. Наприклад, закономірності просторової організації заповідника, функціональне зонування заповідної території, оціночні критерії науково-пізнавальної цінності геотуристичних об'єктів тощо.

▪ *Мета* – виходить з назви та актуальності роботи і вказує на кінцевий результат, якого хоче досягти студент у результаті проведеної роботи. При формулюванні мети, як правило, використовують такі обороти, як «охарактеризувати особливості процесу ...», «дослідити умови та чинники ...», «виявити просторово-часові закономірності ...», «встановити причинно-наслідкові зв'язки ...», «обґрунтувати доцільність використання методу ...», тощо.

▪ Завдання – це послідовні дії дослідницького процесу, спрямовані на досягнення мети, які її конкретизують, і вказують на те, що поетапно і конкретно потрібно здійснити. Їх кількість не повинна бути великою. Орієнтовно вона може складати від 5–7 завдань. Варто пам'ятати, що завдання співвідносяться із розділами основного змісту роботи, а також із її висновками.

▪ Методи дослідження, які використовують для досягнення поставленої в роботі мети. Підбір методів визначається темою та метою роботи, тому для робіт різного типу вони можуть суттєво відрізнятися. Як правило, перераховують методи загальнонаукові, загальногеографічні та конкретнонаукові. До загальнонаукових належать: індукція та дедукція, аналіз і синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація; узагальнення, формалізація, моделювання тощо. До загальногеографічних – картографічний, аналіз матеріалів космічної зйомки, експедиційний, стаціонарний тощо. До конкретнонаукових – методи вивчення окремих фізико-географічних процесів, оцінки природопізнавальної цінності об'єктів тощо.

▪ Інформаційна база дослідження містить перелік усіх джерел інформації, включаючи літературні джерела, фондові та картографічні матеріали, інтернет-джерела, якими послуговувався студент під час написання роботи.

▪ Структура роботи – кінцевий елемент вступу кваліфікаційної роботи бакалавра. Даний елемент може бути описаний наступним чином: «Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує \_\_\_\_ найменувань та \_\_\_\_ додатків. Основний зміст бакалаврської роботи викладено на \_\_\_\_ сторінках».

Далі у кваліфікаційній роботі бакалавра по розділах викладається її **основний зміст**. Кожний розділ роботи має самостійне значення, але всі вони повинні бути підпорядковані основній меті та завданням роботи, спрямованості теми, органічно пов'язуватись між собою. Кількість розділів не може бути меншою за три. Матеріал у розділах доцільно структурувати на підрозділи. Менша або більша кількість розділів може свідчити про поверхневий характер роботи, невміння розрізнити окремі проблемні моменти, або навпаки, інтегрувати різні аспекти одного питання. Назви розділів повинні бути стислими, чіткими, сформульованими простими поширеними реченнями, послідовно і точно відображати зміст роботи. Перший розділ основної частини, як правило, є аналітичним, в якому подається огляд літератури за проблематикою, а також викладення відомостей про дослідження, які виконані раніше на цьому об'єкті, або теоретико-методологічний, де викладають теоретичні питання, на які буде спиратися дане дослідження. Доцільно закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень у даному напрямі. Подальший розподіл роботи на розділи є індивідуальний і залежить від обраної теми дослідження.

Текст обов'язково повинен супроводжуватися ілюстраціями (картами з умовними позначеннями, світлинами, схемами, графіками тощо) та таблицями. Ілюстративний та табличний матеріал, що має значний обсяг, побічно характеризує проблему або фактичний матеріал, за яким побудовані графіки, схеми тощо, або має довідникове значення, доцільніше розміщувати у Додатках. В кінці кожного розділу формулюють короткий висновок (2-3 реченням висновків).

**Висновки** – заключна частина бакалаврської роботи, що містить короткі підсумки за результатами проведеного дослідження, сформульовані у вигляді лаконічних положень. Висновки мають бути конкретними й інформативними, органічно пов'язаним із завданнями, сформульованими у Вступі. Їх рекомендується починати словами: «встановлено», «показано», «доведено» тощо. Вони повинні містити інформацію про конкретні результати роботи, а не розповідати про те, що зроблено в роботі. Рекомендований обсяг висновків для бакалаврської роботи становить 3-4 сторінки.

**Список використаних джерел** оформлюють за правилами відповідно до різних типів літературних джерел. Оптимальна кількість пунктів бібліографії близько 40. Список укладається або у порядку появи посилань у тексті, або в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Оформлення бібліографічного опису списку використаних джерел доцільно здійснювати з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Зразок оформлення списку джерел наведено у додатку Е.

**Додатки** не входять до основного змісту роботи, позначається літерами української абетки у правому верхньому куті. На кожен із додатків має бути посилання в тексті. Додатки, що не можуть становити більше як половину від обсягу бакалаврської роботи.

## **ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА**

Кваліфікаційну роботу друкують:

- з одного боку аркушу білого паперу формату А4;
- шрифт Times New Roman, розмір – 14 pt;
- інтервал 1,5, без міжабзацевих відступів;
- поля: ліве – 25 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм;
- абзац – 1,25 см, вирівнювання – по ширині.

Заголовки структурних частин «**ЗМІСТ**», «**ВСТУП**», «**РОЗДІЛ**», «**ВИСНОВКИ**», «**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**» друкуються прописними (великими) літерами по центру сторінки напівжирним шрифтом.

Заголовки підрозділів друкують із абзацу маленькими літерами (окрім першої великої) по центру сторінки напівжирним шрифтом. Відстань між

заголовком і текстом повинна дорівнювати одному рядку. Пункти підрозділів рубрикуються як звичайний рядок тексту.

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи треба починати з нової сторінки, підрозділи розділяють відстанню у 2 рядки від попереднього тексту. Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу, а також пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту. Також не рекомендується закінчувати розділ 1-2 рядками тексту на новій сторінці.

**Таблиці** розміщують безпосередньо після першого посилання на них або на наступній сторінці. Кожна таблиця повинна мати номер та назву, які розміщують над таблицею, друкують напівжирним і вирівнюють по центру (приклад оформлення таблиці наведений у Додатку Ж). Таблиці позначають словом «Таблиця» і нумерують послідовно в межах розділу. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка. Після номеру вказується назва таблиці, наприклад: *Таблиця 3.1. Назва таблиці* (тобто перша таблиця у розділі 3). Посилання на таблиці вказують таким чином: *табл. 3.1.* Таблиці можуть бути розміщені горизонтально або за потреби вертикально (у такому разі їх розміщують таким чином, щоб можна було читати з поворотом роботи за годинниковою стрілкою). Великі таблиці можна переносити на інший аркуш. Для більшої наочності, інформацію в таблиці дозволяється подавати меншим кеглем (10-13 pt).

**Рисунки** розміщують безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. До рисунків слід відносити – блок-схеми, діаграми, графіки, фотознімки, карти, картосхеми, плани тощо. Рисунки повинні мати номер і назву, які розміщуються під рисунком напівжирним шрифтом з вирівнюванням по центру. Рисунки позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу. Номер рисунку складається з номера розділу і порядкового номера рисунку, між якими ставиться крапка. Після номеру вказується назва рисунку, наприклад: **Рис. 2.3 Назва рисунку** (тобто третій рисунок у розділі 2). Після назви рисунку крапка не ставиться. Посилання на рисунок вказують таким чином: *рис. 2.3.* Слід обов'язково вказати посилання на рисунок, якщо це карта чи картосхема – слід зазначити, на основі чого вона була розроблена. На усі рисунки і таблиці обов'язково мають бути посилання в тексті. Приклад оформлення рисунку наведений у Додатку З.

У разі неможливості розміщення графічного об'єкту (рисунку) на аркуші формату А4 або книжкової орієнтації, допускається використання формату А3 та альбомної орієнтації сторінок.

Бакалаврська робота повинна включати 5-7 змістовних рисунків: логічні схеми, діаграми, графіки, карти та картосхеми (авторство мінімум 5 рисунків має належати студенту, решта повинні мати посилання на першоджерело), а також до 5-7 ілюстративних рисунків (у т. ч. фотографій) з обов'язковим посиланням на першоджерело.

**Формули** (якщо їх більше ніж одна) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул розміщують біля правого краю аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (1.3) (тобто третя формула першого розділу) (Додаток К). Посилання на формули зазначають у дужках, наприклад: за формулою (1.3). Вище і нижче від формули залишається один вільний рядок.

**Правила посилання на першоджерела.** Обов'язковим є посилання на всі джерела, з яких використано цитати, дані чи думки авторів. Посилання є свідченням достовірності інформації щодо джерела і є проявом етичних норм наукової діяльності.

Посилання в тексті дають у квадратних дужках [ ] або вказують автора та рік видання у круглих дужках (Василюк О., 2017).

Дослівні цитати подаються в лапках та обов'язково передбачають зазначення у посиланні номерів сторінок, наприклад: [5, с. 124-125]. Цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень позначається трьома крапками.

Посилання слід робити на останні видання публікацій. На більш ранні видання варто посилатися лише в тому разі, якщо в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання, на який посилається автор.

**Список використаних джерел** оформлюється згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання». Загальні положення та правила складання і формується або в порядку згадування у тексті, або в алфавітному порядку. Другий варіант є більш поширеним.

Список має включати не менше 40 найменувань за темою роботи. Обов'язковим є посилання не менше, ніж на 10 наукових статей за темою кваліфікаційної роботи бакалавра, опублікованих протягом останніх 5-7 років. У списку використаних джерел бажаною є наявність джерел англійською мовою або іншою офіційною мовою Європейського Союзу. Список джерел латиницею наводиться після основного списку за загальною нумерацією.

**Додатки** у бакалаврській роботі оформлюють як продовження роботи, розміщуючи їх у порядку посилань в основному тексті. Напівжирним шрифтом великими літерами друкується слово ДОДАТКИ, що розташовується на листку формату А4 в центрі. Ця сторінка має нумерацію, яка проставляється в змісті, наступні сторінки із додатками нумеруються, але дана нумерація не відображається в змісті роботи.

Кожний додаток починають із нової сторінки, у правому верхньому кутку пишуть слово напівжирним шрифтом «Додаток». Додатки слід нумерувати не цифрами, а великими літерами української абетки, за винятком літер І, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Кожний додаток повинен мати тематичний (змістовий) заголовок, який друкується нижче по центру, напівжирним шрифтом.

**Нумерація сторінок** кваліфікаційної роботи бакалавра проставляється у верхньому правому кутку, не слід ставити номер на титульній сторінці, але в

загальній нумерації потрібно її враховувати. Таким чином “Зміст” завжди 2 сторінка.

## **ПОДАННЯ ТА ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКЛАВРА**

Мова захисту бакалаврської роботи – українська.

Схвалену науковим керівником роботу, оформлену відповідно до вимог, студент друкує в одному примірнику та передає на кафедру, де робота реєструється.

На титульній сторінці науковий керівник робить напис щодо рекомендації роботи до захисту.

Захист бакалаврських робіт проводиться на останньому занятті з даної дисципліни у присутності щонайменше трьох викладачів. Процедура захисту включає усний виступ студента (до 7-10 хвилин), його відповіді на запитання членів кафедри, усний відгук наукового керівника.

У процесі виступу рекомендується використовувати заздалегідь підготовлену мультимедійну презентацію.

Мультимедійна презентація розробляється із дотриманням таких правил:

1. Презентація виступу на захисті бакалаврської роботи зазвичай не повинна перевищувати 15 слайдів (орієнтовно 1-2 слайди на хвилину промови).

2. Усю текстову інформацію рекомендується ретельно перевірити на відсутність орфографічних, лексичних, граматичних і стилістичних помилок.

3. Стиль (дизайн) слайдів бажано обирати однаковий для всієї презентації. Можна скористатися шаблонами, що містить програма.

4. Кольори схем, діаграм, малюнків рекомендується робити яскравішими за тло, а, отже, краще використовувати світле тло з невеликою кількістю декоративних елементів.

5. Ефекти анімації повинні допомагати сприйманню інформації, а не бути самоціллю і не відволікати увагу слухачів від змісту презентації.

6. Бажано не використовувати складних прописних шрифтів.

7. Розмір та стиль шрифтів має бути читабельним.

8. Не перевантажувати слайди текстом. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 10-12 рядків тексту.

Демонстрація презентаційних матеріалів, яка розміщена на 12-15 слайдах, повинна мати такі складові інформації:

- титульна сторінка, де вказано тему роботи, прізвище й ініціали студента, група, прізвище і наукового керівника –1 слайд;
- вступ, де визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, вказано структуру роботи – 1-2 слайди;



- стислий виклад інформації основної частини дослідження, що містить висновки за кожним розділом, проілюстрований схемами, таблицями, діаграмами – 7-9 слайдів;
- висновки, рекомендації, пропозиції – 1-2 слайди.

## ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

При оцінці бакалаврської роботи, враховуються уміння студентів:

- формулювати мету і завдання дослідження;
- вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- використовувати сучасні методи наукового дослідження, модифікувати наявні методи відповідно до поставлених завдань роботи;
- обробляти отримані дані, аналізувати і систематизувати їх на базі відомих джерел;
- узагальнювати результати дослідження й обґрунтовувати їхню достовірність та формулювати висновки;
- оформлювати одержані результати і роботу в цілому відповідно до сучасних чинних вимог.

Рекомендується також враховувати повноту розкриття теми, наявність достатньої кількості належно оформлених посилань на використані джерела, доцільність та якість додатків, їх відображення у роботі, чіткість та аргументованість відповідей на запитання членів комісії, оцінку роботи керівником (табл. 2).

Таблиця 2

Показники якості та критерії діагностики кваліфікаційної роботи бакалавра за професійним спрямуванням

Показники якості	Критерії оцінки бакалаврської роботи відповідно до рівня виконання роботи за зазначеними показниками		
	Високий (творчий) рівень <i>90-100 балів</i>	Достатній (евристичний) <i>75-89 балів</i>	Низький (репродуктивний) рівень <i>60-74 бали</i>
<b>Наукове обґрунтування основних положень роботи</b>	Виклад матеріалу з виявленням низки суперечностей, які потребують вирішення в темі роботи. Авторське бачення шляхів їх вирішення	Автор намагається виявити суперечності конкретного питання й обґрунтувати основні, на його думку, положення щодо роботи	Здійснено спробу обґрунтування основних положень роботи, але суперечностей не виявлено або не наведено взагалі

<b>Послідовність і логічність викладення матеріалу в роботі</b>	Присутня строга відповідність до окресленого плану, додержання правила «теза – аргумент – висновки»	Присутня відповідність тексту роботи плану, послідовне розкриття теми	Робота в цілому відповідає плану, окремі фрагменти порушують логіку викладення матеріалу
<b>Самостійність та оригінальність роботи</b>	Наявність бачення загальної картини роботи, розуміння її суті, важливості окремих фрагментів у загальній структурі, вміння представити власні нестандартні узагальнення та висновки	Наявність окремих самостійних думок, обґрунтування власної точки зору автора, його пропозиції щодо бачення розкриття зазначеної теми. Наявність узагальнень та висновків	Наявність великої кількості штампів, загальних фраз, декларативних суджень. Здійснено спробу висловити самостійні, але не аргументовані думки. Узагальнення та висновки не відповідають основному матеріалу
<b>Наявність і якість результатів власного дослідження</b>	Передача в роботі власних думок щодо актуальності теми, важливості висунутих ідей та практичної значущості її результатів. Наявність наукових переконань автора	У роботі представлено результати самостійного дослідження з актуальних питань теми. Проведено відповідні розрахунки та зроблено висновки	У роботі слабка частина самостійного дослідження. Розрахунки та висновки представлено поверхнево або вони взагалі відсутні
<b>Рівень теоретичних висновків у роботі</b>	Висновки самостійні, неординарні, вказують на глибоке осмислення теоретичних положень та практичних умінь автора роботи	У висновках відображено основний зміст бакалаврської роботи. Наведено деякі самостійні узагальнення з визначеної теми	Висновки формальні, нагадують звіт про виконану роботу
<b>Виразність, термінологічна і мовна грамотність роботи</b>	Висока орфографічна та стилістична грамотність, доцільне використання понятійно-термінологічного апарату	Додержання вимог стандартів орфографічної та синтаксичної грамотності	У роботі присутні орфографічні помилки, невитриманість наукового стилю, присутня плутанина у використанні наукової термінології
<b>Якість наукової бібліографії</b>	Кількість джерел достатня, у списку присутні іншомовні джерела,	Кількість джерел достатня, критичний аналіз неповний, частково	Кількість джерел недостатня, перелік наукових досліджень з теми

	критичний аналіз повний, обґрунтований, є посилання на власні наукові здобутки студента	описовий, є посилання на власні наукові здобутки студента	має виключно описовий характер, відсутні посилання на власні наукові здобутки студента
<b>Рівень представлення кваліфікаційної роботи бакалавра під час процедури захисту</b>	Доповідь змістовна, чітка і логічна, супроводжується якісною презентацією з використанням мультимедійних засобів; відповіді на запитання повні, послідовні, логічні; культура мовлення висока	Доповідь змістовна; якість презентації з використанням мультимедійних засобів хороша; відповіді на запитання недостатньо повні, послідовні, логічні; культура мовлення достатньо висока	Непослідовно та нелогічно побудована доповідь, презентація містить багато тексту; недостатньо повні й глибокі відповіді на запитання; культура мовлення невисока

Підсумкова оцінка виставляється як середнє арифметичне з оцінок, виставлених Головою та членами ЕК.

## СПИСОК РЕКОМЕНДОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриленко О.П. Методологія наукових досліджень: навч. посібник. Київ: Ніка-Центр, 2008. 172 с.
2. ДСТУ 8302:2015. «Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Видання офіційне. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 20 с. <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>
3. Етичний кодекс університетської спільноти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/ethical-code/Ethical-code-of-the-university-community.pdf>
4. Закон України “Про освіту” // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39.
5. Закону України «Про авторське право і суміжні права». Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13.
6. Закону України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38.
7. Кривонос О.Б., Демченко О.М. Методологія науково-дослідної роботи: навч. посібник/ За ред. Кононова О.В. Київ, 2011. 160 с.
8. Олійник Я.Б. Навчально-методичний комплекс з виконання курсових та кваліфікаційних робіт / Я.Б. Олійник, В.М. Самойленко, В.К. Хільчевський. К.: Ніка-Центр, 2001. 60 с.

9. Опис освітньо-професійної програми «Природнича географія: на здобуття освітнього рівня бакалавр за спеціальністю 106 – Географія, галузі знань 10 – Природничі науки. Редакція 2020 року. Київ, 2020. Режим доступу: [https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2021/11/op\\_prir\\_geogr\\_proekt\\_2020.pdf](https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2021/11/op_prir_geogr_proekt_2020.pdf)
10. Положення про забезпечення дотримання академічної доброчесності у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Режим доступу: [http://senate.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2022/10/Положення\\_академічна-доброчесність.pdf](http://senate.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2022/10/Положення_академічна-доброчесність.pdf).
11. Положення про організацію освітнього процесу в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Polozhennia-pro-organizatsiyu-osvitniogo-procesu-11\\_04\\_2022.pdf](http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Polozhennia-pro-organizatsiyu-osvitniogo-procesu-11_04_2022.pdf)
12. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень. К.: Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
13. Скорочені таблиці УДК он-лайн. Книжкова палата України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrbook.net> > UDC > UDC\_skoroch\_table
14. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня, галузь знань 10 – «Природничі науки», спеціальність 106 – «Географія». Затверджений і введений в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 р. № 805. К., 2020. 16 с.
15. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. К.: Вид. дім «Слово», 2003. 240 с.
16. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 5-те вид., стер. К.: Знання, 2006. 307 с.

## **ДОДАТКИ**

**Зразок заяви**

Завідувачу кафедри  
землезнавства та геоморфології  
географічного факультету  
*ПІБ (повністю)*  
студента(-ки) 4 курсу  
ОП «Природнича географія»  
*ПІБ (повністю)*

**З А Я В А**

Прошу дозволити мені писати кваліфікаційну роботу бакалавра за професійним спрямуванням на тему «*Назва теми кваліфікаційної роботи*» та призначити науковим керівником *посада та ПІБ (повністю) викладача*.

дата підпис студента

*\* пишеться власноруч*

**Орієнтовний перелік дослідницьких напрямів для формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра**

1. Природоорієнтовані рішення у розв'язанні екологічних проблем великих міст (на прикладі *вказується конкретне місто*).
2. Проектування геотурстичних маршрутів (*вказується конкретна територія*).
3. Геотурстичні об'єкти та шляхи (*вказується конкретна територія*).
4. Георізноманіття (*вказується конкретна територія*) як підстава для створення геопарку.
5. Геопарки як нова форма охорони природи в Україні.
6. Вплив військових дій на об'єкти природно-заповідного фонду України.
7. Природно-заповідний фонд м. Києва та його околиць: аналіз різноманіття та сучасного стану.
8. Проєкт «Екологічна стежка яр Меланчин потік (Канівські гори, Україна)».
9. Ревіталізація малих річок м. Києва.
10. Проєкт ревіталізації Пирогівського кар'єру (м. Київ).

**Приклад оформлення титульного аркушу кваліфікаційної роботи  
бакалавра**

Міністерство освіти і науки України  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка  
Географічний факультет  
Кафедра землезнавства та геоморфології

На правах рукопису  
УДК: .....

**РОЛЬ ПАЛЕОГЕОГРАФІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ОСТАННЬОГО  
МІЖЗЛЕДЕНІННЯ У ПРОГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗМІН  
ДОВКІЛЛЯ (НА ПРИКЛАДІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ)**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Галузь знань           **10 – Природничі науки**  
Спеціальність       **106 – Географія**  
Освітня програма   **Природнича географія**

Кваліфікаційна робота бакалавра  
студентки четвертого курсу  
Валерії КОЛОДЕЖНОЇ

Науковий керівник –  
доктор географічних наук, професор  
Наталія ГЕРАСИМЕНКО

Допущено до захисту:

Протокол засідання кафедри № \_\_\_\_ від “ \_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 20\_\_ року  
Завідувач кафедри проф. Сергій БОРТНИК

Київ – 20\_



**Приклад оформлення реферату кваліфікаційної роботи бакалавра на тему «Роль палеогеографічних пам'яток останнього міжзледеніння у прогностичних дослідженнях змін довкілля (на прикладі Центральної Європи)»**

**РЕФЕРАТ**

Розглядаються важливі і актуальні питання використання палеогеографічних, а саме палеоботанічних і палеокліматичних, даних у цілях прогнозування ймовірних змін рослинності та біорізноманіття під впливом очікуваних майбутніх кліматичних зрушень. У роботі досліджено результати палінологічного аналізу відкладів останнього міжзледеніння, яке прийнято розглядати як аналог сучасного голоценового міжзледеніння. Закономірності у змінах рослинності під впливом кліматичних факторів, які простежувалися впродовж останнього міжзледеніння, можуть бути використані як моделі змін рослинного покриву за подібних кліматичних змін у майбутньому.

Досліджено палінологічні спектри семи повних розрізів відкладів останнього міжзледеніння, розташованих у різних зонально-провінціальних ландшафтних умовах та у різних орографічних районах. Детальний розгляд відмін складу рослинності на різних фазах останнього міжзледеніння у різних природних умовах дозволив простежити закономірні відміни складу рослинності, зумовлені змінами ступеня континентальності клімату і ступеня теплозабезпечення, а також вертикальною диференціацією ландшафтів.

**Ключові слова:** палінологічний аналіз, палінологічний спектр, міжзледеніння, ступінь континентальності, ступінь теплозабезпечення.

*Максимальний обсяг реферату 200 слів, максимальна кількість ключових слів 6, які обов'язково повинні бути в тексті реферату.*

## Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи бакалавра

## ЗМІСТ

	Стор.
<b>ВСТУП</b>	3
<b>РОЗДІЛ 1. НАЗВА ПЕРШОГО РОЗДІЛУ</b>	5
1.1. Назва першого підрозділу	5
1.2. Назва другого підрозділу	9
1.3. Назва третього підрозділу	13
...	
<b>РОЗДІЛ 2. НАЗВА ДРУГОГО РОЗДІЛУ</b>	18
2.1. Назва першого підрозділу	18
2.2. Назва другого підрозділу	22
2.3. Назва третього підрозділу	26
...	
<b>РОЗДІЛ 3. НАЗВА ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ</b>	30
3.1. Назва першого підрозділу	34
3.2. Назва другого підрозділу	37
3.3. Назва третього підрозділу	40
...	
<b>ВИСНОВКИ</b>	45
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b>	47
<b>ДОДАТКИ</b>	50

**Приклад оформлення списку використання джерел  
за ДСТУ 8302:2015. «Бібліографічне посилання. Загальні положення  
та правила складання»**

<b>Характеристика джерела</b>	<b>Приклад оформлення</b>
<b>Книги: Один автор</b>	Вишневецький В.І. Річки та водойми України. Стан і використання: монографія. Київ: Віпол, 2000. 376 с.
<b>Два, три або чотири автори</b>	Василюк О., Шутяк С., Тестов П., Шпарик Н. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід: посібник / за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Компанія «Манускрипт», 2017. 92 с. ЦУЛ, 2017. 428 с.
<b>П'ять і більше авторів</b>	Природа Києва: сучасний стан та екологічні проблеми: монографія / С. Бортник та ін.; за заг. наук. ред. С. Бортника, В. Стецюка. Київ: Прінт-Сервіс, 2016. 385 с.
<b>Навчальне видання</b>	Микула О.Я., Степень М.Г., Пересоляк В.Ю. Кадастр природних ресурсів : навчальний посібник. Львів: Новий світ – 2000, 2006. 192 с.
<b>Багатотомні видання</b>	Геологічні пам'ятки України: в 3-х томах/ заг. ред. видання В. Калінін та ін. Київ: ДІА, 2006. Т.1. 320 с.
<b>Автореферати дисертацій</b>	Олещенко А.В. Геосистемні засади оптимізації територіальної організації біосферних заповідників : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.01. Київ, 2010. 40 с
<b>Дисертації</b>	Олещенко А.В. Геосистемні засади оптимізації територіальної організації біосферних заповідників : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.01. Київ, 2010. 236 с.
<b>Законодавчі та нормативні документи</b>	1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с. 2. Про природно-заповідний фонд : Закон України від 16.06.1992 № 2456-ХІІ. Дата оновлення: 23.03.2023. URL: <a href="https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text">https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text</a> (дата звернення: 25.03.2023). 3. Про Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <a href="https://ips.ligazakon.net/document/kr211363?an=19">https://ips.ligazakon.net/document/kr211363?an=19</a>

<b>Стандарти</b>	ДСТУ 7705:2015. Захист довкілля. Рекультивация земель. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2015-05-28]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
<b>Складова частина видання</b>	
розділовий знак «дві навскісні риски» («//») можна замінювати крапкою, а відомості про документ (його назву), виділяти шрифтом (наприклад, курсивом).	
<b>Частина видання: книги</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Стецюк В.В. Духовна функція рельєфу України. <i>Природна та етнокультурна спадщина України</i> / за ред. В. Стецюка. Київ: Вища школа, 2012. С. 292-334.</li> <li>2. Дмитрук О. Ландшафтно-архітектурна структура території Києва // <i>Природа Києва: сучасний стан та екологічні проблеми: монографія</i> / за заг. наук. ред. С. Бортника, В. Стецюка. Київ: Принт-Сервіс, 2016. С. 340-374.</li> </ol>
<b>Частина видання матеріалів конференцій (тези доповіді)</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Іванов Є., Войтків П. Постмайнінгові геосистеми як об'єкти геотуристичної діяльності. <i>Геотуризм: практика і досвід: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 жовтня 2022, Львів)</i>. Львів: Каменярь, 2022. С. 10-11.</li> <li>2. Зінько Ю. Об'єкти геоморфологічної спадщини як реальні геотуристичні ресурси (на прикладі Заходу України) // <i>Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат та прилеглих територій: матеріали доповідей XIII науково-практичного семінару за міжнародної участі, Львів, 2–3 березня 2023 р. Львів : Галич-прес, 2023. С. 97-101.</i></li> </ol>
<b>Частина періодичного видання (журналу, газети)</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Бортник С.Ю., Лаврук Т.М. Ревіталізація ландшафту: креативний підхід до антропогенно перетворених ландшафтів на теренах Польщі // <i>Фізична географія та геоморфологія</i>. 2013. Вип 2(70) . С. 308-314.</li> <li>2. Duszyński F., Migoń P. Skalne grzyby w Polsce i na świecie – terminologia, rozmieszczenie, poglądy na rozwój. <i>Przegląd Geograficzny</i>. 2022. 1 (94). S. 5-30.</li> </ol>
<b>Частина довідкового видання</b>	Ковальчук І.П. Екологічна геоморфологія. <i>Екологічна енциклопедія: в 3-х томах</i> . Київ: ТОВ Екологічної освіти та інформації, 2007. Т. 1. С. 314.
<b>Картографічні матеріали</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Несприятливі природні процеси. Масштаб 1: 4 5000000. Комплексний атлас України. Київ: ДНВП Картографія, 2005. С. 25.</li> <li>2. Тектонічна карта України. Масштаб 1:1 000 000. Частина 1. Пояснювальна записка. Міністерство охорони навколишнього природного середовища</li> </ol>

	України, Державна геологічна служба. Український державний геологорозвідувальний інститут. К.: УкрДГРІ, 2007. 132 с.
<b>Електронні ресурси</b>	<p>1. Каталог природоорієнтованих рішень URL: <a href="https://ecoaction.org.ua/kataloh-pryrodoorientovanykh-rishen.html">https://ecoaction.org.ua/kataloh-pyrooorientovanykh-rishen.html</a> (Дата звернення: 25.03.2023)</p> <p>2. Terrence J. Toy Willow R. Chuse Topographic reconstruction: a geomorphic approach. Ecological Engineering. Volume 24, Issues 1–2, 30 January 2005, Pages 29-35. <a href="https://doi.org/10.1016/j.ecoleng.2004.12.014">https://doi.org/10.1016/j.ecoleng.2004.12.014</a></p> <p>3. Методичні рекомендації з відновлення водотоків та прісноводних екосистем. URL: <a href="https://www.davr.gov.ua">https://www.davr.gov.ua</a> (Дата звернення 25.03. 2023)</p>

## Приклад оформлення таблиць

Таблиця 2.1

Розподіл об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО за регіонами світу  
(станом на 2023 рік)(За даними <http://whc.unesco.org/en/list/stat>)

<i>Регіон ЮНЕСКО</i>	<i>Культурний тип</i>	<i>Природний тип</i>	<i>Змішаний тип</i>	<i>Всього</i>	<i>% від світових</i>
Африка	54	39	5	98	8,47
Арабські країни	82	5	3	90	7,78
Азія і Тихоокеанський регіон	195	70	12	277	23,94
Європа і Північна Америка	469	66	11	546	47,9
Латинська Америка і Вест-Індія	100	38	8	146	12,62
<b>Загалом</b>	<b>900</b>	<b>218</b>	<b>39</b>	<b>1157</b>	<b>100</b>

## Приклад оформлення формули

$$Q = a \cdot b = \frac{L \cdot \Delta H}{P^2} \quad (1)$$

де  $Q$  – показник інтенсивності ерозійного розчленування;  $a$  і  $b$  - показники горизонтальної та вертикальної розчленованості відповідно;  $h$  - амплітуда висот в межах квадрата;  $L$  - загальна довжина тальвегів;  $P$  - площа території або розрахункового квадрата.

## Приклад оформлення рисунків

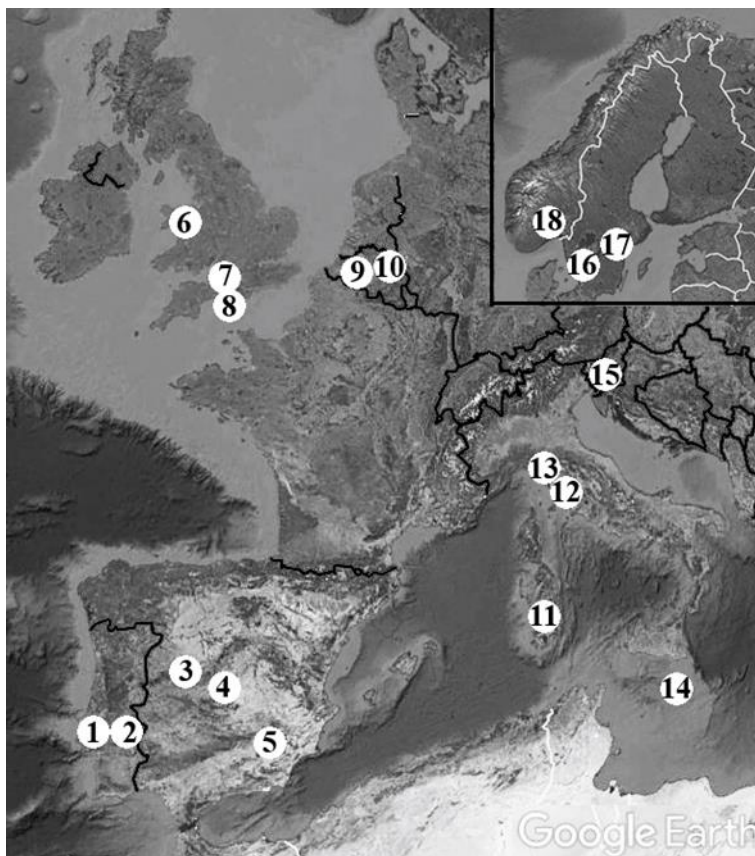


Рис. 1.3 Ресурс Всесвітньої спадщини каменю у Європі на зображенні Google Earth

Португалія: 1. Камінь Ліоза або Королівський камінь (Lioz Stone); 2. Ештермоський мармур (Estremoz Marble); Іспанія: 3. Вілламайорський або Золотий камінь (Villamayor Stone); 4. Граніт Альпедрете (Alpedrete Granite); 5. Макаельський мармур (Macaol Marble); Англія: 6. Валлійський сланець (Welsh Slate); 7. Батський камінь (Bath Stone); 8. Портлендський камінь (Portland Stone); Бельгія: 9. Леде Стоун (Lede Stone); 10. Petit Granite (Бельгійський граніт); Італія: 11. Роза Бета граніт (Rosa Beta Granite); 12. Пітра Серена (Pietra Serena); 13. Каррарський мармур (Carrara Marble); Мальта: 14. Нижній Глоберігінський вапняк (Lower Glocberigina Limestone); Словенія: 15. Подпецький вапняк (Podpec Limestone); Швеція: 16. Галландійський гнейс (Hallandia Gneiss); 17. Кольмарденський камінь (Kolmarden Stone); Норвегія: 18. Ларвікіт або Блакитний перлинний граніт (Larvikite).